

NORDISKA ARKIVDAGAR PÅ ISLAND I AUGUSTI 2003

Emot publiken - arkiven och PR -verksamheten

Christina Forssell

UPPMÄRKSAMHETSPROGRAM

Bästa lyssnare,

Jag har fått i uppgift att berätta om olika uppmärksamhetsprogram, som ordnas inom arkivsektorn. Syftet med dessa evenemang är att lyfta fram arkiven och väcka intresse för dem bland beslutsfattare, media, den stora allmänheten, och överhuvudtaget nå nya medborgargrupper. Av naturliga skäl kommer verksamheten i Finland att få mest uppmärksamhet, men jag skall också försöka säga något om de övriga nordiska länderna. Speciellt skall jag fokusera mig på ett par evenemang, nämligen Arkivens dag, som numera arrangeras i hela Norden och på Vetenskapens natt i Finland, men jag skall också beröra några andra exempel på utåtriktad verksamhet.

Själv är jag verksam vid finska Riksarkivet. Jag har sedan några år tillbaka vid sidan av mina övriga uppgifter sysslat med information och pr-frågor och då Arkivens dag blev aktuell utsågs jag att representera Riksarkivet i det sammanhanget.

Till en början vill jag ställa några allmänna frågor.

Arkivens huvuduppgift är att bevara och tillgängliggöra arkivalier. En annan viktig uppgift är dokumentförvaltningsfrågor o.dyl.. Med det här som bakgrund verkar PR verksamheten att ha en sekundär position i arkivens verksamhet. Är arkiven färdiga att satsa på aktiv utåtriktad pr-verksamhet? Finns det behov för sådana aktiviteter och vilka grupper vill nå? Vill man nå alla dem, som inte nu använder arkiven? Det har blivit allt viktigare också för arkiven att profilera sig både för beslutsfattare och för den stora allmänheten genom att presentera sitt material på ett annorlunda sätt, genom t.ex. utställningar, öppet hus, föredragserier etc. I detta sammanhang bör man komma ihåg, att arkiven inte har samma möjlighet som muséerna och biblioteken att nå de stora massorna. Vi kan varken tävla i fråga om publikfriande material eller möjligheter och resurser. Med resurser menar jag både ekonomiska men också andra. Här kommer man bl.a. in på frågor rörande arkivariernas utbildning då det gäller information och pr. Hur lätt är det att sätta upp en lockande utställning. Då man dryftar utbildningsfrågor borde också denna aspekt ges större betydelse. De stora arkiven har kanske möjligheter att anställa personal med kunskaper på det här området men i små arkiv skall några få personer behärska allt. En möjlighet för arkiven är naturligtvis att samarbeta med muséerna och biblioteken, vilket på vissa håll redan sker.

Oberoende av dessa frågeställningar vill jag här ta upp några konkreta exempel på uppmärksamhetsprogram. Först om främst är det Arkivens dag som jag vill presentera.

Arkivens dag i Norden, som firas den andra lördagen i november har sin utgångspunkt i Sverige och startade där år 1998. Målsättningen var såsom redan nämnts att väcka intresse för arkivens verksamhet och genom bl.a. öppet hus -evenemang presentera arkiven som kulturinstitutioner och som förvarare av landets dokumentära kulturarv. I Sverige är Arkivens dag en del av ett större ramprogram som kallas för SASS en förkortning av Sveriges arkiv i samverkan för synlighet. Detta ramprogram har som syfte att utveckla nya former och områden för att stärka arkivens position i olika sammanhang. Både Arkivens dag och SASS är ett samarbete mellan arkivens samtliga sektorer.

Den första Arkivens dag lyckades i Sverige över alla förväntningar. Ca 350 arkivinstitutioner höll öppet och dessa besöktes av sammanlagt 35 000 besökare. Det här positiva resultatet ledde till att man fortsatte projektet. Följande år hade man ett gemensamt tema för Arkivens dag. Temat var "Människor och sekelskiftet", som var ett aktuellt ämne med tanke på det nära förestående milleniumskiftet. År 2000 inbjöds publiken till arkiven under rubriken "Skola, folkbildning, utbildning". I Sverige är AD redan tradition.

Genom aktivt samarbete spred sig Arkivens dag även till de övriga nordiska länderna.

Redan följande år 1999 deltog Danmark genom SLA (Sammanslutningen af lokalarkiver) för första gången i Arkivens Dag. Något gemensamt tema fanns inte, lokalarkiven fick fritt välja hur de ville fira dagen.

År 2001 hade Arkivens Dag slagit igenom förutom i Danmark också i Norge och på Island. Alla hade valt att följa Sverige och välja samma dag, den andra lördagen i november till AD. Man hade också slutit upp kring ett gemensamt nordiskt tema, som var "Kärlek", ett alltid lockande och spännande ämne.

Senaste år, 2002 kunde man inte enas om ett gemensamt tema. I Sverige körde man med skandaler, i Norge var temat invandrare och Island hade valt sammanslutningar och föreningar till rubrik.

Samma år kom också Finland första gången med. I Finland hade man valt barnet till tema, vilket berodde på att farsdag i Finland firas följande dag, alltså den andra söndagen i november. Man ville främst rikta sig till familjerna. Val av dag väckte livliga diskussioner i Finland, men man kom till att om vi skall vara med och fira en nordisk arkivdag skall den firas på samma dag i alla länder.

Då det gäller programutbudet under Arkivens dag skiljer det sig inte nämnvärt i de olika nordiska länderna. Man har kört med utställningar,

föredrag, rundvandringar, presentation av konserveringsverksamheten, sök i databaser, bokförsäljning, café, servering, mm.

Nu vill jag berätta lite om erfarenheterna kring AD i Finland.

I Finland tillsattes på Riksarkivets initiativ en koordineringsgrupp, som fick i uppgift att sprida idén om arkivens dag till arkiven runt om i landet och sköta koordineringen av program och informationen till allmänheten.

Temat valdes av koordineringsgruppen. Det visade sig, att temat kom rätt bra fram i programutbudet. Men man kan konstatera, att många arkiv endast med besvär kunde hitta material som passade till det allmänna temat. Därför är det viktigt att en viss flexibilitet kvarstår då det gäller att förverkliga temat.

En något motstridig bild kvarstod efter den förta Arkivens dag: resultaten varierade mycket beroende på hur den lokala informationen lyckades eller hur intressanta utställningarna eller programmen var. På finskt vis började man försiktigt och en stor del av arkivfolket fick man inte alls med. Den allmänna bilden var dock positiv fastän "den stora allmänheten" var svår att nå. En av de bästa replikerna man fick höra under dagen var: "Arkivens dag - varför först nu?"

Koordineringsgruppen kring Arkivens dag påbörjade sitt arbete ca ett år i förväg. De nordiska erfarenheterna utreddes, man planerade informationsspridningen, man informerade arkivfolket på Arkivdagarna i S:t Michel och på andra gemensamma seminarier och man gjorde upp en hemsida för Arkivens dag. Diverse informationsskrivelser, ett kort, en affisch producerades och i landsarkiven försökte man ordna information och handledning.

I olika städer samarbetade man på lokal nivå med informationsarbetet och detta gav positiva erfarenheter. Många kommuner, myndigheter och inrättningar informerade om dagen på sina hemsidor.

Man måste komma i håg att i praktiken är Arkivens dag möjlig endast om bakgrundskrafterna har en välvillig inställning. Det behövs i allmänhet utrymme, arbetstid och också andra resurser.

I många fall var bristen på kunskap och erfarenhet också ett hinder t.ex. då de gällde att ordna utställningar och presentationer. I sådana fall kan tröskeln vara hög då det gäller att delta i publika evenemang.

Sammanlagt deltog ca 30 arkiv i hela landet i firandet av Arkivens dag. Enligt beräkningar besöktes arkiven under dagens lopp av cirka 1500 personer.

Den önskade riksomfattande publiciteten uteblev men den lokala synligheten i media var bättre. De arkiv som koncentrerade sitt programutbud på t.ex. en utställning med lokal förankring väckte intresse både hos lokalmedia och bland allmänheten. Informationen om evenemangen skall ske på lokal nivå, den riksomfattande informationen kan endast stöda den lokala. Uppfattningen om att man genom att enbart hålla arkivets dörrar öppna kan locka stora besökarskaror är i grunden felaktig.

Den egna webbsidan (nuvarande adress www.narc.fi/arkistojenpaiva) var särskilt viktig, inte minst för andra arkivarier. På webbsidan fanns information som kunde kopieras och bearbetas för eget behov.

Sammanfattningsvis kan sägas

- * Arkivens dag är en bra idé och dagen bör firas årligen
- * Informationsspridningen –både gemensam lokal och regional – är väsentlig. Man bör satsa mera på internet och på den riksomfattande informationen. Besökarantalet borde fås att stiga
- * Viktigt med gemensamt tema, men det behöver inte vara bindande
- * Mera utbildning och handledning i hur man bygger upp en utställning eller presentation
- * Arkivfolkets eget engagemang särskilt viktigt. Arkivverkets ledning förväntas ge en positiv signal för att stärka tron hos arkivfolket.

Nu några ord om den kommande AD 2003, som firas den 8.11. Alla nordiska länder följer i år så gott som samma tema, men med små variationer. I Sverige har man utgått från Riksidrottsförbundets 100-årsjubileum och firar AD med rubriken Idrott, kropp och hälsa. Danmark har valt Kroppen i nöd och lust till sitt tema, där tar man fram sundhet, sex, sport mm. I Norge är temat Hälsa i 400 år och grundar sig på det offentliga hälsoväsendet, som fyller 400 år i år. Islands tema är "Vi värnar om vår hälsa" och kommer bl.a. att presentera hälsohistoriska källor. Färöarna kör med Fritid och föreningsliv och vill presentera olika typers föreningar (ungdoms- politiska, idrotts-sång mm.): Samtidigt planeras också en insamling av föreningsarkiv. I Finland har man valt Miljö och fritid till tema. Man har genom denna rubrik velat få lite mera bredd och valmöjligheter för deltagarna.

Jag skall ännu ta upp ett annat uppmärksamhetsprogram, som Riksarkivet deltagit i med några års mellanrum. Det är fråga om VETENSKAPENS NATT.

Vetenskapens natt hör som ett programinslag till de vartannat år återkommande Vetenskapsdagarna som firas i Helsingfors i början av januari med Helsingfors universitet som central plats. Riksarkivet deltog för tredje gången i Vetenskapens Natt den 9.1.2003. Temat för vetenskapsdagarna detta år var *vetenskap i förändring - visioner och missioner*. Deltagarna hade så vitt möjligt beaktat temat i kvällens programutbud. Många av Riksarkivets grannar, som är belägna i närheten av universitetet hade ställt upp. Av dessa kan nämnas Finlands Bank,

Helsingfors universitetsbibliotek, Finska litteratursällskapet och Genealogiska Samfundet. Det mångsidiga utbudet gjorde att ett stort antal kvällspigga besökare sökte sig till trakten. Riksarkivet hade öppet mellan klockan 18.30 och 23.00. Kvällen var synnerligen välbesökt, sammanlagt räknar man med ca 700 personer.

Riksarkivets programutbud bestod av bl.a. rundvandringar, föredrag, utställningar, presentation av databaser, boktorg och café. Dokumentutställningen "Hemligstämplat" presenterade tidigare hemligstämplade dokument ur bl.a. statspolisens arkiv. Utställningen visade sig vara mycket populär och på allmänhetens begäran ställdes den senare under vårens ut i Riksarkivets aula. Konserveringsverksamheten presenterades som ett skilt programnummer.

Föredragen, som ordnades i Riksarkivets föreläsningssal var också mycket välbesökta. Särskilt professor Heikki Ylikangas föredrag om projektet Krigsdödade i Finland 1918 sprängde väggarna så att man måste flytta till större utrymmen.

Man utnyttjade också redan tidigare presenterade program. Riksarkivets kartutställning med historiska kartor, som öppnades senaste sommar i samband med en internationell kartkongress fick på detta sätt en hel mängd nya besökare.

För personer som var intresserade av arkivverkets databaser hade förevisning och handledning ordnats. Särskilt databasen innehållande krigsdöda i Finland 1914-1922 lockade till sig en hel del intresserade.

Boktorget var som tidigare år kanske det som drog till sig mest folk. En ständig mur av människor trängdes kring borden, där Riksarkivets bibliotek sålde dubletter och överlopslitteratur.

Sist men inte minst skall jag nämna Riksarkivets café, som hade öppet hela kvällen. I caféet serverades bakverk och mat gjorda enligt gamla tiders recept. Recepten som hittats i arkiven delades också ut bland besökarna. För den musikaliska underhållningen svarade en stråkkvartett.

En planeringsgrupp bestående av fyra personer hade planerat kvällens program. I det praktiska utförandet hade en stor del av personalen medverkat. Riksarkivet kommer också i framtiden att delta i Vetenskapens natt, som redan blivit en tradition.

Vetenskapens natt har visat sig vara en utmärkt satsning. Eftersom den är en del av ett större, redan inkört publikt evenemang har synlighet och information inte berett problem. Informationen sköts till en stor del centralt av Vetenskapsdagarnas organisation. Media har ett stort intresse för Vetenskapsdagarna och Riksarkivet har på detta sätt fått sin del av uppmärksamheten. Det här är ett exempel på, att det för arkiven kan

löna sig att så vitt möjligt delta i större allmänna evenemang tillsammans med andra arrangörer. Ett annat exempel på det här är Kulturens Natt som firas i många länder och städer och där arkiven ofta deltar.

Jag vill här dra en parallell till Norge, som i år kommer att delta i något som kan jämföras med Vetenskapsdagarna i Finland. Det är fråga om Forskningsdagarna som arrangeras i september och pågår i en vecka. Dagarna avslutas med ett Forskningstorg, som går av stapeln i centrum av Oslo och har ett besökarantal på 10-20 000 människor. Riksarkivet och Statsarkiven kommer nu att för första gången att delta i Forskningstorget med en bod. Forskningsdagarnas tema hänför sig till det allmänna häslojubiléet. Forskningsdagarna ger ut en egen tidning med inslag från alla forskningsinstitutioner. Tidningen kommer att distribueras som en bilaga till Aftonposten. Det här är ett annat exempel på effektiv reklam för arkiven.

Ännu slutligen en jämförelse från Europa. I Storbritannien kommer man att fira något som kallas för Archive Awareness Month. AAM, som det förkortas ordnas i september 2003 för första gången och kan väl jämföras med motsvarande evenemang i Norden. AAM består av en serie evenemang runt om i landet med syfte att uppmärksamma arkiven och det värdefulla material som finns i dem. AAM är en paraplyorganisation för alla program som ordnas i arkiven under denna månad. På det här viset vill man nå nya användargrupper, bl.a.. ungdomar och minoriteter för att nämna några exempel. Till gemensamt tema har man valt "Kärlek och hat", vilket ju är nästan detsamma som Arkivens dag körde med 2001. Kampanjen leds av National Council on Archives (NCA) med stöd av bl.a. Nationalarkivet och regionala arkivorganisationer.

Avslutningsvis vill jag påpeka att de flesta arkiv också tidigare ordnat program för att uppmärksamma sig och sitt material. Jag tänker då särskilt på dokumentutställningar, som mer eller mindre aktivt ordnats av arkiven, speciellt i samband med olika jubiléer och historiska händelser. Med andra ord kan man säga, att PR-verksamhet i mindre skala inte är någonting nytt. Men uppmärksamhetsprogram i stor skala med paraplyorganisationer som AD och AAM är ett relativt nya fenomen. Tidens krav har förändrats också då det gäller arkiven, vi måste komma ut och visa att vi finns.

Tack.